

Öteki Devletler ve Milletler: Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Analizi

Other States and Nations: Social Studies Coursebook Analysis

Ahmed Emin OSMANOĞLU¹

Öz

Araştırma Türkiye'nin çağdaş devlet ve milletler ile tarihî devlet ve milletlere bakışını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırma modeline dayalı doküman incelemesi tekniğiyle yapılandırılmıştır. Araştırmada tabakalı örneklem tekniğine uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığı yayınevi kitabı seçilmiştir. Veriler doküman inceleme tekniğine uygun olarak MaxQda 12 programı aracılığı ile toplanmış, veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz birimi kelime ve analiz bağlamı cümledir. Araştırmada Türkiye ders kitaplarında milletleri şovenliğe sevk eden "Nasjonalizm" in değil herkesin kendi milletini sevmesi ve onu yükseltmek için çalışması anlamına gelen "Patriotisme" in benimsendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: devletler, ders kitabı, milletler, ötekiler, sosyal bilgiler

Abstract

This study aims to detect the perspectives of Turkish States towards contemporary and historical states and nations. The study was structured by a document review technique based on a qualitative research model. Ministry of National Education Publishings' book was selected in accordance with the stratified sampling technique in the study. The data were collected through document review technique by the program of Maxqda 12, and datas was subjected to content analysis. Analysis unit is word and analysis context is sentence. It was found that "Patriotism" was adopted, which means that everybody loves their nation and works to raise it, rather than "Nationalism" which drives nations to chauvinism in the coursebook.

Keywords: nations, others, social studies, states, textbook

1. Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bingöl, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0002-9212-1437>

Atıf / Citation: Osmanoğlu, A. E. (2019). Öteki Devletler ve Milletler: Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Analizi. *Kastamonu Education Journal*, 27(2), 577-588. doi:10.24106/kefdergi.2598

Extended Summary

This research aims to detect the perspective of Turkey towards other states and nations through the 7th grade social studies textbook. The main problem of the research: How is Turkey's approach to other states and nations reflected in the social studies textbook? Sub-problems of the research in this context are:

1. Sub-problems related to contemporary state and nations:
 - a. Which contemporary states and nations are included? b. How is the approach to the contemporary states and nations in the textbook in terms of being positive, negative or neutral?
2. Sub-problems related to historical states and nations:
 - a. Which historical states and nations are included? b. How is the approach to the historical states and nations in the textbook in terms of being positive, negative or neutral?
3. Sub-problems related to Turkish states and nations:
 - a. Which periods of Turkish states and nations are included in the coursebook? b. How is the approach to the Turkish states and nations in the textbook in terms of being positive, negative or neutral?

Sampling was determined according to the stratified sampling method in the study. The coursebook prepared by the Ministry of National Education was preferred. This book has been used as a coursebook between the years of 2013-2018 with the decision of the Ministry of National Education. The data were collected in accordance with the document review technique. The register unit was detected as words and context unit was detected as sentences. Quantitative coding was not satisfactory and thus qualitative coding was also performed by paying attention to positive, negative or neutral forms of each code within the related sentence context and recording was performed under the related code. Once the coding was complete, the codings were grouped by relation to each other and it was decided how to build the category clusters.

This study was conducted by one researcher. After the categorization was made, the opinions of 2 experts in educational sciences were also consulted and consensus was reached. The coding process was cancelled and restarted for every inconsistent code recognized or the decision change related to the coding. The coding was restarted one week after a consistency was achieved in coding style. The coding mutuality between two codings was detected as approximately 95%. Content analysis method was applied in the study. Accordingly, the unweighted scores of the categories generated in the data collection process are presented as frequency (f) and percentage (%). The questions were answered and analyzed according to the density score and qualitative characteristics of each category.

According to the research findings, the most commonly coded state within the category of contemporary state / nation is Turkey. The other states in the first five are European states. This result can be explained as a result of the mutual and compulsory connection between Turkey, as a neighboring country, and Europe being the center of capitalism or modernity in both historical and modern sense. The coding related to the contemporary states are mostly neutral, rarely positive and less negative; and this finding can be explained by more objective approach of Turkey to other nations. When it comes to Turkey, objective approach can be replaced by subjective approach to some extent. In the case of positive coding, the first five states are partially China, rarely England, Egypt and Germany, from the most intense to the least one, respectively. The perspective "the great enemy is China" is not included in the coursebook.

Nearly half of the negative codes are in the category of England/English. Partially Germany, Russia, France, and rarely Iran are negated. Negations are mostly related to the exploitation of other societies by Europe in the industrialization period to ensure their own well-being and are mostly associated with the years of the World War I. In none of the negations, an insulting or defamatory statement is used against another state or nation. There is no negative coding related to Greece in the coursebook. This conclusion can be explained by the attention paid not to use expressions that despise other nations or countries in Turkish coursebooks in accordance with international agreements.

In the category of historical states and nations, mostly Old Turkish states and nations are included. Codings are partially positive, and the Byzantine, Mongolian, Austro-Hungarian Empires and Genoese are rarely affirmed. Nearly all of the affirmations are for the Old Turkish states and nations, yet affirmations for the other nations and states are rare. The themes of the affirmations, as broadly explained in the findings, indicate the values that Turkey desires new generation to have. Nearly half of the codings in the category of Turkey and a partial majority of the positive codings are related to the Ottoman State. The codings related to this state are more than the codings related to the Contemporary Turkish State. This case can be explained by the fact that Turkey is at peace with the history of Ottoman, Turkey accepts the contemporary state to be the successor of the Ottoman Empire and wants to involve the values of the Ottoman Empire for building the new generation. This finding, and both positive and negative results regarding the European states as explained above can be interpreted as follows: Turkey adopts the scientific and modern developmental values of the Europe which is regarded as a model. The emphasis on the perspective that; "the development of Europe was derived from the Ottoman Empire which was once developed" while the advancement of Europe is explained aims to protect the self-esteem of Turkish students against Europe's achievement. Indeed, for this purpose, the negative codings of the European states include statements depicting Europe and Europeans as colonialists, those who spend the wealth of other nations for themselves, who prevent free thought in the Middle Ages, who oppose scientific development, scholastic thinkers, who are poor, who are in conflict of interest with each other and thus cause wars. This finding can be explained by the fact that the State of Turkey wants to bring up a generation that is at peace and equipped with the values of the past without Europeanization, and aims to realize scientific and developmental values of Europe for Turkey and to be as powerful as in the past. To this end, it can be reported that the coursebook was prepared based on a functionalist theory.

1. Giriş

Öğretimde araç gereçler, öğretme işinin niteliğini oluşturan temel unsurdur. Bu unsurlar içerisinde ders kitapları önemli bir yer tutar. Ders kitabı belli bir dersin öğretimi için ve belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak yazılan, içeriği programlara uygun olan, incelemesi yapılmış ve tasdik edilmiş temel kaynaktır (Oğuzkan, 1974; akt.: Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.16). Ders kitabı bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir (Çebi, 2006, s.2). Ders kitaplarının hazırlanma amacı ders konularına ait bilgileri, sıralı ve doğru biçimde sunmak, öğretmenlere ve öğrencilere yardımcı olmaktır (Duman ve Çakmak, 2004, s.18). Bir dersin öğretiminde ana kaynak olarak ders kitabının kullanılması birçok ülkede geçerlidir. Bununla birlikte içerdiği öğeler dikkate alındığında özel bir öğretim programı niteliğinde olan ders kitaplarının dünyanın birçok ülkesinde en sık kullanılan öğretim araçları oldukları ifade edilmektedir (Fischer, 1997; akt.: Bağcı, 2007, s.5). Bunun sebeplerinden biri eğitimin en önemli girdilerinden biri olan ders kitaplarının ulus-devlet sisteminin sosyal ve politik söylemlerinin ana taşıyıcıları olmasıdır. Zaman ve mekânla ilgili referans noktalarının ve kamusal hafızanın oluşturulmasında, toplumsal değişimin öngördüğü “yeni insan”ın üretiminde temel referans noktaları oluşturmalarıdır (Kancı, 2007; akt.: Arslan, 2008, s.34). Ders kitaplarının özel bir kitle olan öğrenciler/çocuklar için yazılması bu araçları önemli kılmaktadır. Bireysel ve toplumsal bilinç ve algılamaların oluşturulmasında ders kitaplarının önemli bir işlevi vardır (Kabapınar, 2009, s.368-369). Okul programlarının üstlenmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerini yerine getirmek bakımından büyük önem taşır (Tertemiz, Ercan, Kaya-başı, 2001, s.1, 2). Çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilerinin gelişmesinde katkısı en yüksek olan materyallerden birisidir (Kılıç, 2005, s.38). Bu anlamda ders kitapları, öğretim programının içeriğini oluşturur (Küçükahmet, 2004, s.11-13).

Ders kitapları devletlerin ideolojilerini, çeşitli konulardaki algılarını, yaklaşımlarını, politikalarını yansıtan ayna gibidir. Özellikle tarih, vatandaşlık ve sosyal bilgiler ders kitapları bir devletin kendi vatandaşlarını daha çok hak sahibi bireyler mi yoksa yükümlülük sahibi bireyler olarak mı gördüğünü, devletin din ve laiklik konularında benimsediği politikaları, tarihi yorumlayış tarzını, milliyetçilik algısını, yönetim tarzını, diğer devlet ve milletlere yaklaşımlarını, kısaca bir milletin kurgulanış tarzını ifşa eder. Bu bilgiler zaman zaman uluslararası ilişkilerin şekillendirilmesinde de araç olarak kullanılmaktadır. Milletler Cemiyetinin prensiplerine uygun olarak devletler arasında ders kitaplarının barışçıl söylemlere göre gözden geçirilmesi amacıyla ülkeler arasında anlaşmalar imzalanmıştır. Örneğin, 1919’da, İsveç, Finlandiya, Norveç, İzlanda ve Danimarka anlaşarak tarih ders kitaplarını revize çalışmalarına başlamışlardır. 1950’de İngiltere ve Almanya, 1954 te Fransa ve Almanya arasında ikili kültür anlaşmaları imzalanmıştır. (Dance, 1971:71; akt. Safran ve Ata, 1996). 1945 ile 1965 seneleri arasında tarih ders kitaplarının barışçıl bir dile ile yeniden gözden geçirilmesi amacıyla 146 konferans yapılmıştır (Alkan, 1989, s.110). Türkiye’de 2008 senesinde IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) ile ALESCO (Arap Eğitim, Kültür ve Bilim Teşkilatı) işbirliğiyle Türkiye ile 22 Arap ülkesi arasında barışçıl tarih yazımı amacıyla karşılıklı çalışmalar yapılmıştır (URL, 1). Almanya’da kurulan George Eckert Enstitüsü ile başta Avrupa olmak üzere pek çok dünya ülkesindeki ders kitaplarında yer alan toplumlararası çatışmaya yol açacak içerikler incelenmiştir (Şimşek ve Alaslan, 2014). UNESCO, UNICEF, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası organizasyonlar uluslararası anlayış, işbirliği ve insan hakları gibi retoriklerle devletlerin öğretim programlarını ve ders kitaplarını inceleme projeleri yürütmektedirler (Pingel, 2004). Bu nedenle ders kitapları bireysel araştırmacıların da küresel çapta sürekli ilgi odağı olmuştur. Wade (1993), 1982-1992 seneleri arasında kullanılmış olan 25 ders kitabı analizini analiz etmiştir. Analizinde, analizcilerin yanlı davrandıkları, titiz olmadıkları, ezber haline gelmiş bazı ifadeleri tekrar tekrar kullandıkları gibi eleştirel sonuçlara ulaşmış ve analizlerin değersizleştiği görüşüne ulaşmıştır. Roberts (2014), Wade’nin (1993) çalışmasını genişletmiş 2002-2012 arasında yapılan ders kitabı analizlerini analiz etmiş ve analiz sonuçlarını analiz eden çalışmaların halen yetersiz olduğu, sosyal bilgiler programında bu analizlerden nasıl yararlanılacağı üzerine yeterli çalışmalar yapılmadığını belirtmiştir. Ders kitabı üzerine çalışmalar Türkiye’de pek çok eğitim araştırmacısının ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Türk ders kitaplarının içerikleri hakkında yapılan çalışmalar yoğundur. İpek (2011), 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında sunulan vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirmiştir. İnal (2004), çalışmasında Türkiye’de 27 Mayıs ve 12 Eylül askerî darbe dönemlerinde okutulan ortaokul düzeyi ders kitaplarındaki demokratik ve milliyetçi değerleri saptamayı amaçlamıştır. Osmanoğlu ve Öztürk (2012) makalelerinde Mısır ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıyan vatandaşlık algısını karşılaştırmalı belirlemeyi amaçlamıştır. Osmanoğlu (2013a) Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında dini yaklaşımları ölçmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, ders kitabında İslamî anlatımlara daha çok pozitif olarak yer verildiği, Türkiye’de din ile ilişkili bir vatandaşlık kimliği oluşturma çabası olmadığı, devletin, dini herhangi bir konuda meşrulaştırma aracı olarak kullanmadığı sonuçlarına ulaşmıştır. Osmanoğlu (2013b) Türkiye ve Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarındaki milliyetçilik olgusunu, Osma-

noğlu (2014) Türkiye ve Mısır sosyal ders kitaplarındaki Osmanlı algısını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Yılmaz (2009) ders kitaplarındaki kavramların veriliş biçimlerini 1998 ve 2004 sosyal bilgiler programlarına göre incelemiş, son programın kavramların veriliş açısından daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatürde ders kitaplarında yer alan devlet ve milletler üzerinden bir sonuca ulaşmayı hedefleyen çalışma tespit edilemediğinden bu çalışma önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üzerinden Türkiye'nin diğer devlet ve milletlere yaklaşımının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemi: Türkiye'nin Sosyal bilgiler ders kitabına yansıyan devlet ve milletlere karşı yaklaşım tarzı nasıldır? Bu bağlamda araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Çağdaş devlet ve milletler ile ilgili alt problemler:

a. Hangi çağdaş devlet ve milletlere yer verilmiştir? b. Ders kitabında yer verilen çağdaş devlet ve milletlere yaklaşım pozitif, negatif mi veya nötr olmak bakımından yaklaşım nasıldır?

2. Tarihî devlet ve milletler ile ilgili problemler:

a. Ders kitabında hangi tarihî devlet ve milletlere yer verilmiştir? b. Ders kitabında yer verilen tarihî devlet ve milletlere yaklaşım pozitif, negatif mi veya nötr olmak bakımından yaklaşım nasıldır?

3. Türk devletleri ve milletleri ile ilgili alt problemler:

a. Ders kitabında hangi dönem Türk devletlerine ve milletlerine yer verilmiştir? b. Ders kitabında yer verilen Türk devlet ve milletlerine pozitif, negatif mi veya nötr olmak bakımından yaklaşım nasıldır?

2. Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma modeline dayalı doküman incelemesi tekniğiyle yapılandırılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmalarda tek başına bir veri toplama yöntemi olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.187). Doküman inceleme resmî ya da özel kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde yararlanılan bir yöntemdir. Bu yöntem veri toplamada zenginliği sağlar (Ekiz, 2003, s.70).

Araştırmada tabakalı örneklem tekniğine uygun olarak örneklem belirlenmiştir. Buna göre ders kitapları resmî ve özel yayınevlerinin kitapları olarak iki tabakaya ayrılmıştır. Her iki yayınevi grubunun çeşitli tarihlerde bastırılmış oldukları kitapları mevcuttur. Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi bünyesinde hazırlattığı kitap tercih edilmiştir. Çünkü Bakanlık kitabı doğrudan devlet politikasını yansıtacaktır, böylece amaca daha uygundur. Bakanlığın çeşitli yıllarda bastırılmış olduğu kitaplar içerisinde günümüze en yakın olan, 2013-2018 seneleri arasında okutulan ders kitabı seçilmiştir. Ders kitabında birinci üniteden itibaren kitapta yer alan bütün metinler belirtilen istisnalar haricinde çalışma alanı olarak belirlenmiştir. İstiklal marşı, içindekiler kısmı, ders kitabı organizasyon şeması, sözlük, kaynakçalar ve kronoloji kısımları inceleme dışında tutulmuştur.

Veriler doküman inceleme tekniğine uygun olarak toplanmıştır. Ders kitabı metni baştan sona okunmuştur. Bu aşamada MaxQda 2018 programından faydalanılmıştır. Ders kitabının ön okumasında kayıt biriminin kelime, bağlam biriminin cümle olmasına karar verilmiştir. Esas okuma esnasında karşılaşılan her devlet ve millet ismi işaretlenmiş ve kod sistemi altına kaydedilerek kod listesi oluşturulmuştur. Kayıt tutulurken niceliksel kodlama ile yetinilmemiş, her bir kodun içerisinde bulunduğu cümle bağlamına göre pozitif, negatif veya nötr oluşlarına dikkat edilerek niteliksel kodlama da yapılmış ve ilgili kodla birlikte kayıt altına alınmıştır. Kodlama tamamlandıktan sonra kodlamalar birbirleri ile ilişkilerine göre gruplandırılmış ve kategori kümelerinin nasıl oluşturulacağına karar verilmiştir. Nitekim kategori sisteminin oluşturulması araştırma sorularının sistematik bir analiz yöntemine dönüştürülmesinde en önemli aşamadır. Berelson (1952, s.147) içerik analizinin temel taşının kategoriler olduğunu belirtmiştir (akt.: Gökçe, 2006, s.57). Çalışmada kullanılan kategoriler, yani ölçek, önce araştırma sorularına cevap verecek şekilde oluşturulmuştur. Böylece aşağıdaki kategori tanımlamaları ortaya çıkmıştır:

Çağdaş Devlet/Millet Kategorisi: Tarihsel geçmişinin derinliğine bakılmaksızın isimleri günümüzde de devam eden devlet ve milletler bu kategori altında toplanmıştır. Örneğin, Türkiye/Türk, Mısır/Mısırlı.

Tarihî Devlet/Millet Kategorisi: İsimleri tarihte var olmuş bugün ise değişmiş ya da ortadan kalkmış olan devletler bu kategori altında toplanmıştır. Örneğin, Bizans/Bizanslı, Osmanlı Devleti/Osmanlı. Ancak Türk devletleri farklı isimlerde olmalarına rağmen farklı isimleriyle birlikte ama tek bir kategori olarak gösterilmiştir.

Türk Kategorisi: Çağdaş ve tarihî Türk Devletleri ve milletleri bu kategori altında toplanmıştır. Herhangi bir Türk devleti vurgulanmaksızın genel olarak Türk devletlerinden bahsedilmiş ise kodlamada Genel Türk Devletleri/Genel Türk şeklinde gösterilmiştir. Günümüz Türkiye ve Türkleri, Çağdaş Türkiye/Türk şeklinde kodlanmıştır. Orta Asya'da kurulmuş olan varlıkları bugün devam etmeyen Hun Devleti, Göktürk Devleti gibi devletler ve milletler İlk Türk Devletleri/Eski Türk şeklinde kodlanmıştır. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletleriyle ilgili bulgular Selçuklu Devletleri/Selçuklu Türkü şeklinde kodlanmıştır. Diğer kodlama ise Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü kodlamasıdır. Böylece Türk ders kitabında Türk tarihi bağlamında hangi dönem Türk devletlerine ve milletlerine niceliksel ve niteliksel yer verildiğini tespit etmek mümkün olmuştur.

Kategorilerin oluşturulması ve verilerin kaydedilmesinden sonra sıra güvenilirlik testine gelmiştir. İçerik analizinde güvenilirlik kodlama yapan kişilerin metinleri aynı biçimde anlayıp anlamadığına bağlıdır. Kodlamaya katılan kişilerin sayısı arttıkça ve aralarındaki anlayış birliği zayıfladıkça güvenilirlik düşer. Oluşturma, tanımlama ve kodlama işlemlerinin tek kişi tarafından yapılması güvenilirliği artırır. Bu durumda aynı kişinin farklı zamanlarda yaptığı çetelemeler arasındaki ilişki oranının yüksek olması gerekir (İnal, 2004, s.163). Bu çalışma tek bir araştırmacı tarafından yapılmıştır. Kategoriler oluşturulduktan sonra eğitim bilimlerinde uzman 2 kişinin görüşüne de başvurulmuş ve görüş birlikteliği sağlanmıştır. Kodlamalar esnasında fark edilen her tutarsız kodlamada veya kodlamayla ilgili karar değişikliğinde kodlama işlemi iptal edilerek başa dönmüştür. Kodlama tarzında tutarlılık sağlandıktan bir hafta sonra tekrar kodlama yapılmıştır. İki kodlama arasında yaklaşık %95 oranında kodlama ortaklığı saptanmıştır.

Gökçe (2006, s.83) ders kitaplarındaki içerik analizinde kategorilerin tanımlarından başka geçerliği ölçme aracı bulunmadığını belirtmektedir. Kategorilerin tanımları herkesçe paylaşılır nitelikte olduğu ve böylece araştırma ölçeğinin gerçekte ölçmek istediği şeyi ölçtüğü kanaati oluşursa, araştırmanın geçerliği sağlanmış olur. Bu amaçla yukarıda kategori tanımları paylaşılmıştır. Alkan ise (1989, 207, 208; akt.: İnal, 2004, s.163, 164) içerik analizinin içerik geçerliğinin iki temel ölçüsü olduğunu belirtmektedir: İki ölçeklerin (kategorilerin) ölçme açısından uygunluğudur. Araştırmada bu geçerlik sonuçlarının geçerli ve tutarlı olması ile yerine getirilmiştir. İkinci ölçü ise örnekleme alınan metinlerin konunun işlenmesi için yeterli kapsam ve boyutları içermesi ile ilgilidir. Bu çalışmada ders kitabı metinlerinin tamamı incelenmiştir. Bu da geçerliğin sağlandığını göstermektedir.

Çalışmada içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Buna göre veri toplama sürecinde oluşturulan kategorilerin aldığı ağırlıksız puanlar frekans (f) ve yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Her kategorinin aldığı yoğunluk puanına ve niteliksel özelliklerine göre sorular cevaplanarak analiz yapılmıştır. Nicel veriler yorumlanırken, %1-%15 aralığı, nadiren; %16-%40 aralığı, kısmen; %41-%49 aralığı, yarıya yakını; %50 değeri, yarısı; %51-65 aralığı kısmî çoğunluk, %66-%90 aralığı, çoğunluk; %66-%90 aralığı, çoğunluk; %91-99 aralığı, tamamına yakını ve %100 değeri, tamamı olarak yorumlanmıştır.

3. Bulgular

Bu kısımda araştırmanın problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın 1.1. ile 1.2. Numaralı Alt Problemlerine İlişkin Bulgular: Çağdaş Devlet ve Milletler ile Bunlara Yönelik Yaklaşım

İlk olarak ders kitabında yer alan devletler ve milletlerin hangileri olduğu belirlenmiştir. Ders kitabında tespit edilen çağdaş devletler ve milletler ile bunlara yönelik pozitif, negatif ve nötr tutumlara ilişkin bulgular Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1. Çağdaş devlet/millet kategorisinin pozitif, negatif ve nötr oluşlarına göre frekans ve yüzdelik dağılımları

Sıra	Çağdaş devletler/ milletler kategorisi	KODLAMALAR						Toplam f	Toplam
		Pozitif F	Pozitif %	Negatif f	Negatif %	Nötr f	Nötr %		
1	Türkiye/ Türk	22	48,9	-	-	106	33,3	128	33,1
2	İngiltere/İngiliz	5	11,1	10	43,4	31	9,7	46	11,9
3	Almanya/Alman	2	4,4	4	17,3	26	8,1	32	8,2
4	Rusya /Rus	-	-	4	17,3	22	6,9	26	6,7
5	Fransa/Fransız	-	-	4	17,3	18	5,6	22	5,6
6	Çin	8	17,8	-	-	12	3,7	20	5,1

Sıra	Çağdaş devletler/ milletler kategorisi	KODLAMALAR							
		Pozitif F	Pozitif %	Negatif f	Negatif %	Nötr f	Nötr %	Toplam f	Toplam
7	Mısır	3	6,7	-	-	15	4,7	18	4,6
8	Hindistan/Hintli	1	2,2	-	-	13	4,0	14	3,6
9	Yunanistan/Yunan-Rum-Grek	1	2,2	-	-	11	3,4	12	3,1
10	Suriye	-	-	-	-	7	2,2	7	1,8
11	İspanya/İspanyol	-	-	-	-	6	1,8	6	1,5
12	İtalya /İtalyan	1	2,2	-	-	4	1,2	5	1,2
13	ABD	1	2,2	-	-	3	0,9	4	1
14	Arabistan/Arap	-	-	-	-	4	1,2	4	1
15	Bulgaristan/Bulgar	-	-	-	-	4	1,2	4	1
16	Filistin	-	-	-	-	3	0,9	3	0,7
17	Hollanda/Hollandalı	-	-	-	-	3	0,9	3	0,7
18	Portekiz	-	-	-	-	3	0,9	3	0,7
19	Avusturya	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
20	Belçika	1	2,2	-	-	1	0,3	2	0,5
21	Cezayir	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
22	Endonezya	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
23	İran	-	-	1	4,3	1	0,3	2	0,5
24	Macaristan/Macar	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
25	Romanya	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
26	Sırbistan	-	-	-	-	2	0,6	2	0,5
27	Brezilya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
28	Ermenistan / Ermeni	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
29	Filipinler	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
30	Gürcistan/Gürcü	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
31	Irak	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
32	Japonya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
33	Libya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
34	Mali Cumhuriyeti	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
35	Malta	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
36	Polonya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
37	Tunus	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
38	Yemen	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
39	Yeni Zelanda	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
	Toplam	45	100	23	100	318	100	386	100

Tablo 1'e göre, ders kitabında günümüzde isimleri devam eden 39 adet devlet/millet ismi tespit edilmiştir. Toplamda 386 kodlama yapılmıştır. En fazla kodlanan devlet ve millet kategorisi 128 kez (%33,1) ile Türkiye/Türk olmuştur. Sırasıyla İngiltere/İngiliz 46 kez (%11,9), Almanya/Alman 32 kez (%8,2), Rusya/Rus 26 kez (%6,7), Fransa/Fransız 22 kez (%5,6), Çin 20 kez (%5,1), Mısır 18 kez (%4,6), Hindistan/Hintli 14 kez (%3,6), Yunanistan/Yunan-Rum-Grek 12 kez (%3,1), Suriye 7 kez (%1,8) ve İspanya/İspanyol 6 kez (%1,5) kodlanmıştır. Diğer devlet ve millet kategorileri 5 kez (%1,2) veya daha az kodlanmıştır.

Toplam kodlamaların 318'i (%82,3) nötr, 45'i (%11,6) pozitif, 23'ü (%5,9) negatiftir. Ders kitabında 10 devlet/millet ile ilgili pozitif kodlama yapılmıştır. Toplamda 45 kez pozitif ifade bulgulanmıştır. En yoğun pozitif kullanım 22 kez (%48,9) ile Türkiye/Türk kategorisindedir. Sırasıyla 8 kez (%17,8) Çin, 5 kez (%11,1) İngiltere/İngiliz, 3 kez (%6,7) Mısır kategorilerinde 2 kez (%4,4) Almanya/Alman, 1 kez (%2,2) Hindistan/Hintli, Yunanistan/Yunan-Rum-Grek, İtalya-İtalyan, ABD ve Belçika için pozitif ifade kullanılmıştır.

Türkiye/Türk kategorisinde yapılan pozitif kodlamalar ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Ülkemiz Atatürk’ün başlattığı eğitim ve öğretim çalışmalarıyla bu yönde hızla ilerlemektedir. (s.42)... Devlet yardımı muhtaç başarılı öğrencilerin eğitimini tamamlayabilmeleri için burs ve benzeri yardımları yapar. (s.46)...Ülkemizde herkes işini özgürce belirleme hakkına sahip olup çalışan hakları gelişmiş ülkeler seviyesindedir (s.47)...Toprağıyla, boğazlarıyla, denizleriyle dünyanın göz bebeği olan ülkemiz dünya

ticaret yollarının önemli bir koridorudur. (s.125)...demokratik ülkelerde devlet milletin güvenlik, huzur ve refahını sağlamakla görevlidir. Devlet milletin refahını gözetir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu özellikleri taşıyan bir devlettir.” (s.149).

Yukarıdaki örnek alıntılarda ve alıntılanamayan diğer kodlamalarda Türkiye ve Türkler hakkında pozitif ifadeler kullanılmıştır. Pozitif kodlamalar genel olarak şu temalarla ilişkilidir: Eğitime ve eğitim hakkına önem verme (s.42, 46, 47), özgürlükler ülkesi olma, çalışma hakkını koruma (s.47), doğal güzelliklere sahip olma (s.48), stratejik öneme sahip olma (s.125), muhtaçları koruma (s.132), sağlık ve sosyal güvence verme (s.133), modern olma, millet egemenliğine dayanma (s.147), huzur ve refahı sağlama, halkın menfaatini gözetme (s.149), vefakar olma (s.150), özürllüleri, yaşlıları, muhtaç çocukları koruma (s.150)

Çin kategorisinde yapılan pozitif kodlamalar ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Kuşkusuz, barut da tıpkı pusula ve çelik gibi Çinlilere ait buluşlardan en çok bilinenlerinden biridir...Çin uygarlığının bilimsel ve teknolojik gelişmelere yaptıkları katkıların sonuçları neler olabilir?(s.100)...Arkeologlar tarihte bilinen ilkyazı örneklerinin Mezopotamya, Mısır ve Çin’de bulunduğunu belirtmektedirler (s.103)”

Yukarıdaki örnek alıntılarda ve diğer alıntılanamayan kodlamalarda Çin uygarlığın ilk kaynağı, bilimsel gelişmelerde öncü, dünya bilim ve tekniğine katkı sağlayan medeniyet olarak ele alınmış ve daha çok tarihsel geçmiş ön plana alınarak olumlu ifadeler kullanılmıştır.

İngiltere kategorisinde yapılan pozitif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“1804’te İngiltere’de raylar üzerinde ilerleyen ilk buharlı lokomotif yapıldı. (s.111)... İngiltere dünyanın atölyesi adını almıştı...(s.127). Savaşı kazanan İngilizler Sina yarımadasını ele geçirerek Suriye sınırına kadar ilerlediler...İngiliz ordusu Filistin ve Suriye’nin büyük bölümünü ele geçirdi.”(s.170). İngilizlerin Musul’a kadar ilerlemesine mani olamadılar (s.171).

Yukarıdaki alıntılarda İngiltere sanayideki öncü durumu ve askerî olarak zafer kazanma bakımından olumlanmıştır. Olumlamalar daha çok 1. Dünya Savaşı dönemi ile ilgilidir.

Mısır kategorisinde yapılan pozitif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“...Keops piramidi, Mısır’ın en görkemli eserlerinden biridir...Tarihte mürekkebi ilk kullanan uygarlıklardan birinin Mısırlılar olduğu bilinmektedir. (s.100)... Arkeologlar tarihte bilinen ilkyazı örneklerinin Mezopotamya, Mısır ve Çin’de bulunduğunu belirtmektedirler.” (s.103)

Yukarıdaki alıntılarda Mısır bilime katkıları ve tarihi eserleriyle olumlanmıştır.

Almanya ve İtalya kategorisinde yapılan pozitif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“...Almanya ve İtalya Avrupa’da güçlü devletler haline geldiler... Özellikler Almanya’nın sanayisi çok gelişti.”(s.167)

Yukarıdaki alıntılarda Almanya ve İtalya sanayisi ve gücü bakımından olumlanmıştır. Söz konusu dönemler 1. Dünya Savaşı yıllarına yakındır.

Söz konusu ders kitabında devlet ve millet kategorisi için toplamda 23 kez negatif ifade kullanılmıştır. En yoğun negatif kullanım 10 kez (%43,4) ile İngiltere İngiliz kategorisindedir. Sırasıyla Almanya/Alman, Rusya/Rus, Fransa/Fransız kategorilerinde 4 kez (%17,3), İran kategorisinde 1 kez (%4,3) negatif ifade kullanılmıştır.

İngiltere/İngiliz kategorisinde yapılan negatif kodlamalara örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Güçsüz olan devletleri yönetimleri altına alarak büyük “Sömürge Devletleri” haline geldiler. İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerin sömürgecilik yarışı, dünya savaşlarına neden oldu.” Yukarıdaki bir fotoğrafta, Kuzey Amerika’da bir tarlada İngilizlerin dokuma sanayisi için önemli bir ham madde olan pamuk için çalışan köleler görülmektedir.” (s.128).

Yukarıdaki alıntılarda olduğu gibi alıntı yapılamayan diğer cümlelerde İngiltere daha çok sömürgeci, savaş çıkmasına sebep olan, köle çalıştıran devlet olarak olumsuzlanmıştır.

Rusya/Rus kategorisinde yapılan negatif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“...Rus kuvvetleri Erzurum ve Sarıkamış yönünde işgallere başladılar.” Kafkas Cephesinde Rusya’nın iler-

lemesini durdurmak ve Osmanlı Devleti üzerindeki emellerine son vermek için... Rus işgalinden sonra bölgede görevlendirilen Mustafa Kemal Paşa Muş ve Bitlis'i düşman işgalinden kurtardı" (s.171)

Yukarıdaki alıntılarda Rusya işgalci, durdurulmak istenen, engellenmek istenen düşman olarak olumsuzlanmıştır. Ancak tahkir edici bir ifade kullanılmamıştır.

Fransa/Fransız kategorisinde yapılan negatif kodlamalara örnekler aşağıda sunulmuştur:

"İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerin sömürgecilik yarışı, dünya savaşlarına neden oldu. Günümüzde bile bu yarış gitgide artan bir hızda devam etmektedir." (s.128)...18 Mart 1915 sabahı, 16 İngiliz ve Fransız savaş gemisi boğaza girerek Türk tabyalarına ateş açtılar. Ortalık Cehenneme döndü" (s.173).

Yukarıdaki alıntıda Fransa sömürgeci, savaşa yol açan, ancak kendi başına yetersizlik vurgularıyla olumsuzlanmıştır. Tahkir edici herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Ders kitabında yer alan 39 devlet/millet için en az 1 kere nötr kullanım bulunmaktadır. Toplam nötr kodlama frekansı 318'dir. En fazla nötr kodlama 106 kez (%33,3) ile Türkiye/Türk kategorisindedir. Sırasıyla İngiltere/İngiliz için 31 kez (%9,7), Almanya/Alman için 26 kez (%8,1), Rusya/Rus için 22 kez (%6,9), Fransa/Fransız için 18 kez (%5,6), Mısır için 15 kez (%4,7), Hindistan/Hintli için 13 kez (%4), Çin için 12 kez (%3,7), Yunanistan/Yunan-Rum-Grek için 11 kez (%3,4), Suriye için 7 kez (%2,2) nötr ifade kullanılmıştır. Diğer devletler için nötr kodlama frekansları 6 kez (%1,8) veya daha aşağıdadır.

Araştırmanın 2.1. ve 2.2. Numaralı Alt Problemine İlişkin Bulgular: Tarihî Devletler ve Milletler ile Bunlara Yaklaşımlar

Ders kitabında günümüzde varlıklarını aynı isimle devam ettirmeyen, siyasî bakımdan tarihe mal olmuş devletlerin ve bunların toplumu olan milletlerin isimleri de belirlenmiştir. Elde edilen kategoriler Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2. Tarihî devlet/ millet kategorisinin pozitif, negatif ve nötr kullanımına göre frekans ve yüzdeler dağılımları

Kategoriler	KODLAMALAR							
	Pozitif f	Pozitif %	Negatif f	Negatif %	Nötr f	Nötr %	Toplam f	Toplam%
Eski Türk Devletleri/ Eski Türkler	102	91,8	31	58,4	260	80,4	393	80,6
Bizans	1	0,9	17	32	39	12	57	11,7
Moğol Devleti/Moğol	7	6,3	2	3,7	2	0,6	11	2,2
Avusturya-Macaristan	-	-	1	1,8	7	2,1	8	1,6
Ceneviz/Cenevizli	1	0,9	-	-	5	1,5	6	1,2
Venedik/Venedikli	-	-	2	3,7	3	0,9	5	1
Roma/Romalı	-	-	-	-	4	1,2	4	0,8
Çekoslavakya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
İran-Safevi Devleti	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
Yugoslavya	-	-	-	-	1	0,3	1	0,2
Toplam	111	100	53	100	323	100	487	100

Tablo 2'ye göre tarihî devlet/millet kategorisinde 487 kodlama yapılmıştır. Eski Türk Devletleri /Eski Türkler kategorisi 393 kez (%80,6) ile en yoğun kodlamayı oluşturmuştur. Kodlamaların 111'i (%22,7) pozitif, 53'ü (%10,8) negatif, 323'ü (%66,3) nötrdür. Kodlamalarda 10 tane tarihî devlet/millet ismi bulgulanmıştır. En fazla kodlanan Eski Türk Devletleri/ Eski Türkler kategorisinden sonra sırasıyla Bizans 57 kez (%11,7), Moğol Devleti/Moğol 11 kez (%2,2) ve diğerleri daha az kodlanmıştır.

Tarihi devlet/millet kategorilerinde toplam 111 kez pozitif kodlama yapılmıştır. Bu kodlamalar Eski Türk Devletleri, Bizans/Bizanslı, Moğol Devleti/Moğol ve Ceneviz/Cenevizli kategorilerinde gerçekleşmiştir. Türkler için 102 kez (%91,8), Moğol Devleti/Moğol için 7 kez (%6,3), Bizans için 1 kez (%0,9) pozitif ifade kullanılmıştır. Diğer devlet/millet kategorilerinde pozitif kodlama yapılmamıştır.

Eski Türk Devletleri/Eski Türkler kategorisinde yapılan pozitif kodlamalara ait örnekler aşağıda sunulmuştur:

"Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden biri zaman içinde bu toprakların büyük bölümüne hakim olan Türkiye Selçuklu Devleti'dir.(s.58)...Selçuklu ordusu Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı (1176). (s.59)...Osmanlı Beyliği'ndeki düzen ve adalet sayesinde pek çok yerden Türkler gelip Osmanlı topraklarına yerleşmeye başladılar.(s.63)...Mimberdeki ahşap işlemlerle Türk sanatının eşsiz bir örneği. (s.78)... Avrupa'da Türk modası. Böylece Osmanlı müziği Avrupa'da tanınmaya başladı.(s.82)...Türklerle ilgili

temel özellik onların konukseverlikleridir. (s.87). Türklerin yaptıkları çeşitli spor müsabakaları da ilgiyle izlenmiş...(s.88)...IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilim insanlarıyla günümüz bilimsel gelişmelerinin temellerini atmışlardır(s.107).

Yukarıda Selçuklu Devletleri, Selçuklu Türkleri, Türk beylikleri ve Osmanlı Devleti, devletleri ile ilgili pozitif kodlama yapılan alıntılara örnek sunulmuştur. Söz konusu alıntılarda ve burada yazılmayan diğer cümlelerde bu kategoriyle ilgili şu temalar tespit edilmiştir: Hâkimiyet kuran, engellenemeyen (s.55), sanatçı kişilikler (s.78), el sanatlarında, mimarîde, müzikte, gelişmişlik, taklit edilen, dünyayı etkileyen (s.81,82), konukseverlik (s.87), sporculuk (s.88), temizlik (s.89), yaşlılara ve çocuklara saygı (s.89), hayvanseverlik (s.89), bilginlik (s.97), bilimde öncülük (s.107), eğitime önem veren (s.134), demokrasi (s.149), zafer kazanma (s.174), hoşgörü sahibi (s.64), dostluk (s.77), hayranlık uyandıran (s.82), hayır sahibi (s.89), ekonomik güçlülük (s.174)

Moğol Devleti/Moğollar kategorisinde yapılan pozitif kodlama aşağıda sunulmuştur:

“Asya’nın büyük bölümünü geçiren Moğollar, Anadolu’nun içlerine kadar ilerlediler...Selçuklu ordusu Moğol ordusu karşısında dağıldı (1243). ...Anadolu’da Moğol hakimiyeti başladı. Moğollar, Anadolu’ya gönderdikleri vali ve komutanlarla ülkeyi yönetmeye başladılar...(s.59)...Osmanlı Beyliği kurulduğunda bölgede hangi güçlü devletlerin bulunduğunu tarih şeridini inceleyerek öğrenebiliriz: Moğol İlhanlı Devleti 1256-1335. (S.63).

Yukarıdaki alıntılarda ve diğer kodlamalarda Moğollar hakim olan, zafer kazanan, yöneten olarak olumlanmıştır.

Tarihî devlet/millet kategorisinde 53 kez (%10,8) negatif kodlama yapılmıştır. Eski Türk Devletleri/Eski Türkler, Bizans, Moğol Devleti/Moğol, Avusturya-Macaristan, Venedik/Venedikli kategorilerinde negatif kodlama bulunmaktadır. En fazla negatif kodlama 31 kez (%58,4) ile Eski Türk Devletleri/ Eski Türkler kategorisinde yapılmıştır. Sırasıyla 17 kez (%32) Bizans, 2 kez (%3,7) Moğol Devleti/Moğol, Venedikli/Venedik kategorilerinde negatif kodlama yapılmıştır.

Eski Türk Devletleri/Eski Türkler kategorisinde yapılan negatif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“Selçuklu ordusu sayıca daha kalabalık olmasına rağmen Moğol ordusunun saldırısı karşısında dağıldı (1243) (s.59)”...Türkiye Selçuklu Devleti’nin zayıflaması ve yıkılması sürecinde...(s.60)...Türkiye Selçuklu Devleti de Moğollara yenildikten sonra eski gücünü yitirmiş...(s.62)...Türkiye Selçuklu Devleti’nin yıkılmasıyla...(s.67)...İnebahtı önlerinde...Osmanlı donanması ağır bir yenilgi aldı (S.74). Osmanlı donanması XVI. yüzyıldaki başarılı deniz fetihlerini sonraki yüzyıllarda devam ettiremedi. Gemi teknolojisindeki ilerlemeleri takip edememesi, gemicilerin eğitimine yeterince önem vermemesi donanmanın eski gücünü yitirmesine sebep oldu. Sonuçta Akdeniz’de hakimiyeti kaybeden Osmanlı, güçlü bir deniz gücü olmaktan çıktı (s.75)...Türkçe eserlerin basılabileceği bir matbaa yoktu(s.84).

Yukarıdaki alıntılar tarihî Türk devlet ve milletlerinin genel olarak zayıflayıp yıkıldığı dönemler ile ilgilidir. Devletlerin gerilemelerine, teknolojide zamana uyamamalarına, zayıflamalarına, güçlerini kaybetmelerine vurgu yapılmıştır.

Bizans kategorisinde yapılan negatif kodlamalar aşağıda sunulmuştur:

“Anadolu üzerinde hakimiyetini kaybetmeye başlayan Bizans, Türkleri buradan çıkarmak istiyordu. (S.55)...İç karışıklıklar yaşayan Bizans’ın zayıflığından yararlanarak İznik’e kadar ilerledim...Bizans’ın kötü idaresi yüzünden perişan olan halk, huzura kavuştu. (s.58)...Selçuklu ordusu Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı (1176)...Bizans güçlü bir devlet olma özelliğini çoktan kaybetmişti. (s.62)...Osmanlı’nın büyümesi ve güçlenmesi Bizans tekdürlüklerini endişelendirmeye başladı (s.63). Bizans tekdürlükleri yaylak ve kışlakları arasında göç eden Türklere saldırmaya, onların mallarına el koymaya başladılar (s.63).”

Yukarıdaki alıntılar ve alıntılanamayan diğer cümlelerde Bizans zayıflamış olan, hakimiyeti kaybetmiş olan, mağlup olmuş olan, el koyan, masum halka saldıran devlet olarak belirtilmiş ve bu yüzden olumsuzlanmıştır.

Tarihî devlet/millet kategorilerinde 393 kez nötr kodlama yapılmıştır. Listede yer alan tarihî devlet/millet kategorisinin her birinde en az 1 kez kodlama yapılmıştır. En fazla nötr kodlama yapılan kategori 260 ile kez (%80,4) ile Eski Türk Devletleri/Eski Türkler kategorisidir. Sırasıyla Bizans kategorisinde 39 kez (%12), Avusturya-Macaristan kategorisinde 7 kez (%2,1), diğer kategorilerde 5 kez (%1,5) veya altında nötr kodlama yapılmıştır.

Araştırmanın 3.1. ve 3.2. Numaralı Alt Problemiyle İlgili Bulgular: Türk Devletleri ve Milletleri

Bu kategoride sadece niceliksel değerlere yer verilmiş, yukarıda ders kitabından ilgili alıntılar yapıldığından aynı ifadeleri tekrar etmemek için ders kitabından alıntılara yer verilmemiştir. Kategoriler ile ilgili kodlamalar Tablo 3’de sunulmuştur:

Tablo 3. Türk kategorisinin pozitif, negatif ve nötr oluşlarına göre frekans ve yüzdelik dağılımı

Devlet/Millet İsimleri	Pozitif F	Pozitif %	Negatif f	Negatif %	Nötr f	Nötr %	Toplam f	Toplam %
Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü	84	53,8	26	78,7	201	45,6	311	49,4
Çağdaş Türkiye/Çağdaş Türk	22	14,1	-	-	106	24	128	20,3
Genel Türk Devletleri / Genel Türk	32	20,5	2	6	74	16,8	108	17,1
Selçuklu Devletleri /Selçuklu Türkleri	8	5,1	5	15,1	39	8,8	52	8,2
Eski Türk Devletleri/Eski Türkler	6	3,8	-	-	15	3,4	21	3,3
Anadolu Beylikleri/Anadolu Beylikleri Türkü	4	2,5	-	-	5	1,1	9	1,4
Toplam	156	100	33	100	440	100	629	100

Tablo 3'e göre Türk kategorisinin alt kategorileri Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü, Çağdaş Türkiye/Çağdaş Türk, Genel Türk Devletleri/Genel Türk, Selçuklu Devletleri/Selçuklu Türkü, Eski Türk Devletleri/Eski Türkler ve Anadolu Beylikleri/Anadolu Beylikleri Türkü'dür. En çok kodlama 311 kez (%49,4) ile Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü kategorisinde yapılmıştır. Sırasıyla en yoğun kodlamalar 128 kez (%20,3) ile Çağdaş Türkiye/Çağdaş Türk, 108 kez (%17,1) ile Genel Türk Devletleri/Genel Türk, 52 kez (%8,2) ile Selçuklu Devletleri/Selçuklu Türkleri, 21 kez (%3,) ile Eski Türk Devletleri/Eski Türkler ve 9 kez (%1,4) ile Anadolu Beylikleri/Anadolu Beylikleri Türkü kategorisindedir.

Tablo 3'e göre kodlamaların 156'sı (%24,8) pozitif, 33'ü (%5,2) negatif, 440'ı (%69,9) nötrdür. Pozitif kodlamalar en çok 84 kez (%53,8) ile Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü kategorisinde yapılmıştır. En yoğun kodlamalar sırasıyla 32 kez (20,5) ile Genel Türk Devletleri/Genel Türk, 22 kez (%14,1) ile Çağdaş Türkiye/Çağdaş Türk, 8 kez (%5,1) ile Selçuklu Devletleri/Selçuklu Türkleri, 6 kez (%3,8) ile Eski Türk Devletleri, Eski Türkler, 4 kez (%2,5) ile Anadolu Beylikleri/Anadolu Beylikleri Türkü kategorisi yer almaktadır.

Türk kategorisinde 33 kez negatif kodlama yapılmıştır. Negatif kodlamalar en yoğunundan en az yoğununa doğru sırasıyla 26 kez (%78,7) ile Osmanlı Devleti/Osmanlı Türkü, 5 kez (%15,1) Selçuklu Devletleri/Selçuklu Türkleri ve 2 kez (%6) ile Genel Türk Devletleri/Genel Türk kategorisindedir.

4. Sonuçlar ve Tartışma

Ders kitabında 39 adet günümüzde isimleri devam eden çağdaş devlet/millet ismi tespit edilmiştir. En fazla kodlanan devlet Türkiye'dir. Simetrik yüzdelik değerlendirme anahtarına göre diğer devlet ve millet isimlerine nadiren yer verilmiştir. İlk beşte yer alan diğer devletler Avrupa devletleridir. Bu sonuç bir çevre ülke olarak Türkiye'nin gerek tarihi gerekse günümüz itibarıyla kapitalizmin veya modernizmin merkezi olan Avrupa ile karşılıklı ve zorunlu olarak kurduğu irtibatın resmi olarak açıklanabilir. Çağdaş devletler ile ilgili kodlamalar çoğunlukla nötr, nadiren pozitif ve bundan daha az negatif olması Türkiye'nin öteki uluslara daha çok objektif bir yaklaşım sergilemesiyle açıklanabilir. Söz konusu ülke Türkiye olduğunda objektif yaklaşım kısmen yerini sübjektif yaklaşıma bırakabilmektedir. Nitekim pozitif kodlamaların yarıya yakını Türkiye kategorisinde yapılmıştır. Bu sonuç Türk Devleti'nin yeni nesillerin kalplerinde vatan ve millet sevgisinin oluşmasını sağlama amacıyla açıklanabilir. Nitekim Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesi milli eğitim politikasının vatan ve millet sevgisini vermeyi hedeflediğini belirtmektedir. Ders kitabı bu kanunun hedefini yerine getirme amacındadır. Pozitif kodlamalarda ilk beşte bulunan devletler en yoğunundan en aza doğru sırasıyla kısmen Çin, nadiren İngiltere, Mısır ve Almanya'dır. Ezeli düşman Çin anlayışı ders kitabında yer almamaktadır.

Negatif kodlamaların yarıya yakını İngiltere/İngiliz kategorisindedir. Kısmen Almanya, Rusya, Fransa, nadiren İran olumsuzlanmıştır. Olumsuzlamalar daha çok sanayileşme sürecindeki Avrupa'nın kendi refahını sağlamak için başka toplumları sömürmesiyle ilişkili ve daha çok I. Dünya Savaşı yılları ile ilişkilidir. Olumsuzlama yapılan cümlelerin hiç birinde bir başka devlete ve millete karşı aşağılayıcı, küçük düşürücü, hakaret içeren bir ifade kullanılmamıştır. Safran ve Ata (1996), 1923-1996 tarihleri arasında yazılmış Türk ders kitaplarında Yunanlılar ile ilgili mutlaka negatif söylemlerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu kitapta Yunanistan ile ilgili negatif bir kodlama bulunmamaktadır. Bu sonuç Türk ders kitaplarında uluslararası anlaşmalara uygun olarak diğer milletleri veya ülkeleri tahkir eden ifadelerin kullanılmamasına

özen gösterilmesiyle açıklanabilir.

Tarihî devlet ve millet kategorisinde çoğunlukla Eski Türk devlet ve milletlerine yer verilmiştir. Kodlamalar kısmen pozitif olup, Bizans, Moğol Devleti, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Ceneviz nadiren olumludur. Olumluların tamamına yakını Eski Türk devlet ve milletleri için iken, ötekiler için nadiren olumlama yapılmıştır. Bulgularda genişçe belirtilen olumlama temaları Türkiye'nin yeni neslin sahip olmasını istediği değerlerin ne olduğunu belirtmektedir.

Tarihî devlet ve millet kategorisinde nadiren olumsuzlama yapılmıştır. Türk devlet ve milletleri ile ilgili olumsuzlama genel olarak Türk devletlerinin zayıflayıp yıkıldığı dönemler ile ilgilidir. Devletlerin gerilemelerine, teknolojiye zamana uyamamalarına, zayıflamalarına, güçlerini kaybetmelerine vurgu yapılmıştır. Bu sonuç Türkiye'nin yeni neslin tarihteki hatalardan ders çıkarmasını amaçlamasıyla açıklanabilir. Yeni neslin bilimsel gelişmeleri takip etmeleri gerekliliği satır aralarında verilmektedir. Bizans'ın olumsuzlanması Türkiye'nin Anadolu'daki varlığını meşru kılma amacıyla açıklanabilir. Nitekim, Türkler Anadolu'ya sonradan girmişler ve Anadolu'nun eski sahipleri olan Rumlar üzerinde hakimiyet kurmuşlardır.

Türk kategorisinde yapılan kodlamaların yarıya yakını ve pozitif kodlamaların kısmî çoğunluğu Osmanlı Devleti ile ilgilidir. Bu devlet ile ilgili yapılan kodlamalar Çağdaş Türkiye Devleti hakkında yapılan kodlamalardan fazladır. Bu durum Türkiye'nin Osmanlı tarihi ile barışık olması, kendisini onun devamı olarak kabul etmesi ve yeni neslin inşasında Osmanlı değerlerinin de yer almasını istemesiyle açıklanabilir. Bu sonuç ile yukarıdaki Avrupa devletleri hakkındaki hem pozitif hem de negatif sonuçlar birleştirildiğinde ortaya çıkan resim şöyledir: Türkiye Avrupa'nın bilimsellik ve modern gelişme değerlerini benimsemekte ve bir model olarak kabul etmektedir. Avrupa'nın gelişmişliği anlatılırken bu gelişmişliğin esasında önceden Osmanlı'da olduğu ama zamanla Avrupa'nın Osmanlı'yı geçtiği vurgusu Türkiyeli çocukların Avrupa'nın başarısı karşısında özgüvenlerini koruma amaçlıdır. Nitekim, bu maksatla olsa gerek Avrupa devletleri ile ilgili negatif kodlamalarda Avrupa ve Avrupalıların sömürgeci, milletlerin zenginliğini kendileri için harcayan, Ortaçağ'da özgür düşüncüyü engelleyen, bilimsel gelişmeye karşı olan, skolastik düşünce sahibi, fakir, aralarında çıkar çatışmasına giren, bu yüzden savaş çıkaran insan ifadeleri yer almaktadır. Bu durum Türkiye Devleti'nin Avrupalılaştırmadan geçmişin değerleriyle barışık ve donanmış, Avrupa'daki bilimsel ve gelişmişlik değerlerini Türkiye için gerçekleştirmeyi ve eskisi gibi güçlü olmayı hedefleyen bir nesil yetiştirmek istemesiyle açıklanabilir. Bu maksatla ders kitabı işlevselci yaklaşımla hazırlanmıştır.

5. Kaynakça

- Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Arslan, Ş. (2008). İlköğretim 1. kademe birinci sınıf matematik-türkçe ve hayat bilgisi ders kitaplarındaki illüstrasyonların grafiksel açıdan incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Bağcı, H. (2007). Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis In Communication Research*. Illinois: Free Press.
- Ceyhan, E., Yiğit, B. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çebi, A., (2006). *Ders Kitaplarında Anlatım ve Dil*. (Ed. Özcan Demirel, K. Kiroğlu). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi içinde (s.105-123). Ankara: Öğreti.
- Duman, T., Çakmak, M. (2004). *Ders Kitaplarının Nitelikleri*. (Ed. Leyla Küçükahmet). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu içinde (s.17-33). Ankara: Nobel.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi, Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. İstanbul: Siyasal Kitabevi.
- İnal, K. (2004). *Eğitim ve İktidar*. Ankara: Ütopya.
- İpek, İ. (2011). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kabapınar, Y. (2009). *Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*. (Ed. Cemil Öztürk). Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s.367-401). Ankara: PegemA.
- Kafesoğlu, İ. (1965). Danimarka'da Toplanan Tarih Kongresi. Türk Kültürü, 36. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kılıç, D. (2005). *Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri*. (Ed.Özcan Demirel, Kasım Kiroğlu). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi içinde (s.37-53). Ankara: Öğreti.
- Küçükahmet, L. (2001). *Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi*. (Ed. Leyla Küçükahmet). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu içinde (s.2-18). Ankara: Nobel Yayınları.

- Pingel, (2004). *Avrupa Evi Ders Kitaplarında 20. Yüzyıl Avrupa'sı*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Osmanoğlu A. E., Öztürk, C. (2012). Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatandaşlık Algısının Karşılaştırmalı Analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 43-62 PEGEMA yayınları, Ankara.
- Osmanoğlu A. E. (2013a). Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Din Algısının Karşılaştırılması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9,) 1983-2006.
- Osmanoğlu A. E. (2013b). Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Milliyetçi Değerler: Karşılaştırmalı bir Analiz. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), s. 989-1012.
- Osmanoğlu, A.E. (2014). Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Osmanlı Algısı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 94-107.
- Roberts, S.L. (2014). A Review of Social Studies Textbook Content Analysis Since 2002. *Social Studies Research and Practice*, 9(3)1-65.
- Safran, M. ve Ata, B. (1996). Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye'de Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 11-26.
- Şimşek, A. Alaslan, F. (2014). Milliyetçi Tarihten Millî Tarihe, Çatışmacı Eğitimden Barışçı Eğitime Doğru Türkiye'de Tarih Ders Kitapları. *Akademik Bakış Dergisi*, 40.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2013). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2. Baskı)*. Ankara: Saray Matbaacılık.
- Tertemiz, N., Kayabaşı, E. (2001). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. (Ed. Leyla Küçükahmet). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu içinde (s.1-30)*. Ankara: Nobel yayınları.
- Wade, R. C. (1993). Content Analysis of Social Studies Textbooks: A Review of Ten Years of Research. *Theory and Research in Social Education*, 21, 232-256.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2009). 1998 ve 2004 sosyal bilgiler programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki bazı kavramların veriliş biçimlerinin karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 19, 130-152.
- URL,1: Dünya Bülteni, <http://www.dunyabulteni.net> 25.04.2017 tarihinde alınmıştır.aynaklar